

riyle meşgul eder. Kalbin mânen canlı kalması ebedî olan Allah'ı zikretmekle mümkündür. Samimiyetle Allah'ı birleyen (tevhid) kimse imanda yakine ulaşır. Zira kulun Allah'a ulaşması ancak O'nun yardımıyla ve Hz. Muhammed'in getirdiği şeriatı uygulamakla gerçekleşir. Şeriata uymadan Allah'a varmak isteyen kimse doğru yoldan sapar. Doğruluk dinde istikamet üzere olmak ve peygamberin sünnetine uymakla mümkündür. Hz. Peygamber'e uymak Allah'ı sevmenin bir âlâmetidir.

BİBLİYOGRAFYA :

Sülemî, *Tabakât*, s. 299-301; Ebû Nuaym, *Hilye*, X, 245-246; Kuşeyrî, *er-Risâle*, I, 296, 371; Sühreverdi, *Avârifü'l-ma'ârif* (nşr. Edib el-Kemdanî - M. Mahmûd Mustafa), Mekke 1422/2001, II, 868, 875; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, VIII, 112-113; Lâmiî, *Neşehât Tercümesi*, s. 223; Şa'rânî, *eş-Tabakât*, I, 87; Münâvî, *el-Kevâkib*, II, 52-53; Ebû'l-Alâ Affî, *İslâm Düşüncesi Üzerine Makaleler* (trc. Ekrem Demirli), İstanbul 2000, s. 170; "Melâmiyye", *DİA*, XXIX, 28.

SALİH ÇİFT

VERRÂK, Hasan b. Hâmid

(bk. İBN HÂMİD).

VERRÂK, İshak b. İbrâhîm

(إسحاق بن إبراهيم الزقاق)

Ebû Ya'kûb İshâk b. İbrâhîm b. Osmân el-Verrâk el-Mervezî (ö. 286/899)

Kırâat-i aşere imamlarından Halef b. Hişâm'ın meşhur iki râvisinden biri.

Hayatına dair çok az bilgi vardır. Aslen Mervî olup daha sonra ailesi veya kendisi Bağdat'a yerleşmiş, bu sebeple Bağdâdî nisbesiyle de anılmıştır. Kırâat-i seb'a imamlarından Hamza b. Habîb ez-Zeyyât'a kâtiplik yaptığı ve muhtemelen onun kitaplarını istinsah ettiği için Verrâk lakabıyla meşhur olmuş ve "Verrâku Halef" diye anılmıştır. Kardeşi Ebû'l-Abbas Ahmed b. İbrâhîm de aynı şekilde Halef b. Hişâm'a kâtiplik yaparak kitaplarını istinsah ettiğinden ona da "Verrâku Halef" denilmiştir. Ebû'l-Abbas'ın *'Adedü âyi'l-Kur'ân* adıyla bir kitabı bulunduğu kaydedilmiştir (Hatîb, IV, 8). İbnü'l-Cezerî'nin kırâat ilminde sika olarak değerlendirdiği ve zaptında güçlü yeteneğine işaret ettiği Verrâk muhtemelen Bağdat'ta vefat etti.

Hamza b. Habîb ez-Zeyyât'ın iki râvisinden biri olan, aynı zamanda onun kırâatinde bazı hususlarda muhalefet edip fark-

lı tercihler yaptığından meşhur on imam arasında sayılan Halef b. Hişâm'ın kırâati için kırâat-i aşere müellifleri iki râvi belirlenmiş ve bunlardan birinin Verrâk olmasını tercih etmiştir. Verrâk kırâat ilmini arz ve semâ yoluyla bizzat Halef b. Hişâm'dan almış ve Hamza b. Habîb ez-Zeyyât'a muhalefet ederek yaptığı tercihleri rivayet etmiştir. Özellikle bu açıdan kırâat ilminde önemli bir yeri vardır. Zira bu rivayetleri Verrâk dışında kimsenin bilmediği ifade edilmiştir (İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 191). Esasen Halef'in kırâat-i aşere imamları arasında yer alması Verrâk'ın aktardığı rivayetler sayesinde mümkün olmuştur. Halef'ten sonra -hocasından elli yedi yaş küçük olmasına rağmen- Bağdat'ta onun yerini alması da Verrâk'ın bu alanda önemsendiğini göstermektedir. Ayrıca Velîd b. Müslim de Verrâk'ın kırâat hocalarındandır. Kırâat ilmindeki öğrencileri arasında oğlu Muhammed b. İshak, Muhammed b. Abdullah b. Ebû Ömer en-Nakkaş, Ali b. Mûsâ es-Sekaffî ve İbn Şenebûz sayılabilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, IV, 8; VI, 384; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, I, 191; a.mlf., *Gâyetü'n-Nihâye*, I, 155; Tayyar Altıkulaç, "Halef b. Hişâm", *DİA*, XV, 237-238.

TAYYAR ALTIKULAÇ

VERRÂK, Sa'd b. Ali

(bk. DELLÂLÜLKÜTÜB).

VERRÂK eş-ŞUÛBÎ

(bk. ALLÂN el-VERRÂK).

VERSİLÂNÎ, Fudayl

(الفضيل الوتراني)

el-Fudayl İbrâhîm b. Mustafâ el-Versilânî el-Cezâirî (1906-1959)

Sömürgecilğe karşı mücadelesiyle tanınan Cezayirli fikir adamı.

11 Zilhicce 1323'te (6 Şubat 1906) Setif (Stif) şehrine bağlı Benî Versilân'da (Benî Vertîlân) doğdu. Köklü bir aileye mensup ve *Nüzhetü'l-enzâr* (*er-Rihletü'l-Versilâniyye*) adlı seyahatnâmenin müellifi Hüseyin b. Muhammed el-Versilânî'nin (ö. 1193/1779) soyundan gelmektedir. İlk öğrenimine doğduğu yerde başladı ve hifzını tamamladı. Şeyh Saîd el-Behlûlî el-Vertî-

lânî'den ve yörelin diğer âlimlerinden ilim tahsil etti. 1930'da Kostantîne'de Abdülhamîd b. Bâdis'in derslerine katıldı. Burada dinamik ve mücadeleci kişiliğiyle ülkenin çeşitli bölgelerinden gelen talebelere yardımcı oldu. Onları karamsarlıktan kurtardı ve özgüven duymalarını sağladı. Kısa bir süre içinde talebe lideri konumuna gelerek İbn Bâdis'in verdiği konferansların düzenlenmesinde aktif rol oynadı. Sömürge yönetimine karşı bütün vasıtalarla mücadele etmenin gerekliliğine inanıyordu. Millî, siyasî, içtimâî hususları ve ıslahatla ilgili temel meseleleri çevresindekilere anlatmaya çalıştı.

1932'de *eş-Şihâb* dergisinde yazı yazmaya başladı. Ertesi yıl çevredeki kabilelerde, köy ve kasabalarda yaptığı davetler sonucu çok sayıda talebenin Kostantîne'deki Sidi'l-Ahdar'da (el-Câmiu'l-Ahdar) derslere katılmalarını sağladı; ayrıca onlara Cem'iyetü'l-ulemâ'l-müslimîn'in temel ilkelerini öğretti. 1933-1934 öğretim yılında İbn Bâdis'in asistanı oldu. 1934'te Medresetü't-terbiye ve't-ta'limi'l-İslâmî'de ders verdi. Derslerinde sadece müfredatla yetinmeyip edebiyat, tarih, siyaset gibi konularda talebelerin fikrî gelişimine önemli katkı sağladı. Gençlere büyük ümit bağlayan Versilânî, İslâmî eğitim konusunda öncelikle öğretmenlerin iyi yetişmesi gerektiğini söylüyordu. İbn Bâdis'le birlikte faaliyetlerini sürdürdü ve gelişmeleri *eş-Şihâb* dergisindeki yazılarında anlattı. Cezayir'in İslâm-Arap kimliğini yok etmeyi, Arapça yerine Fransızca'yı hâkim kılmayı amaçlayan Fransızlar'ın planları sonucu hurafelere sınıksız sarılan cahil halkı Kur'an ve Sünnet'e uymaya ve bid'atlardan kaçınmaya davet etti.

Versilânî, Cem'iyetü'l-ulemâ tarafından 1936'da Fransa'ya gönderilince orada millî kimliklerini kaybetme tehlikesi altında kalan Cezayirli'leri Paris'te ve başka yerlerde açtığı, Tehzîb (Cem'iyetü'd-da've ve't-tehzîb) adı verilen kültür merkezlerinde bir araya getirip dinî ve içtimâî konularda konferanslar düzenledi. Cem'iyetü'l-ulemâ'nın yolladığı hocaların desteğiyle Arapça'yı, dinî ruhu ve millî şuuru yaymaya çalıştı. Ezher Şeyhi Abdurrahman Tâc gibi âlimler de bu merkezlerde ders ve konferanslar verdi. Bu çalışmalar daha sonra Tahrir Cephesi'nin (Cebhetü't-tahrîrî'l-vataniyye) kurulmasına vesile oldu. 1937'de teşkil edilen Cem'iyetü şebâbi'l-mu'temeri'l-İslâmî'ye başkan seçilen Versilânî'nin çalışmalarından rahatsızlık duyan Fransız Devleti 1938 sonlarında faaliyetlerini sınırladı. Versilânî bunun üzerine

VERSİLÂNÎ, Fudayl

Kahire'ye gitti; burada halka ve başta Arap Birliği olmak üzere çeşitli teşkilâtlara Cezayir davasını anlatmaya çalıştı. Fransızlar'ın Cezayir işgalini Kahire, Şam ve Beyrut gibi merkezlerde gazete ve radyo programlarında ele alarak İslâm dünyasının dikkatini Cezayir meselesine çekmeyi başardı.

Mısır'da bulunduğu sırada Fransız işgaline karşı direnen pek çok derneğin kuruluşuna ve faaliyetlerine katkıda bulundu. Mağrib ülkelerinin tam bağımsızlıklarını kazanmaları için mücadele eden Cebhetü'd-difâ' an-şimâli İfrîkyye adlı kuruluşun (1944) genel sekreterliğini üstlendi. II. Dünya Savaşı'nın ardından Cezayir millî hareketini şiddetle bastırmaya çalışan Fransızlar'ın katliamlarını gözler önüne sermek için çaba sarfetti. Milletler arası teşkilâtlara ve Fransa'nın Kahire elçisine bir dizi açık mektup yazarak gazetelerde neşretti. İslâm dünyasında mevcut diğer örgütlerle ilişki kurarak onların da hürriyetlerine kavuşmak için verdikleri mücadeleyi anlattı. Arap hükümetleri, partiler ve gazeteler vasıtasıyla, sıkı bir sansürün uygulandığı ülkesiyle bağlantı kurmaya çalıştı. İh-vân-ı Müslimîn ve eş-Şübbânü'l-müslimîn'le de iyi ilişkiler kurdu. Bir müddet Yemen'de kalan Versilânî, 1948'de İmam Yahyâ Hamîdüddin'in (Mütevekkil-Alellah) öldürüldüğü isyanlara katıldı. Ancak isyanın bastırılması üzerine Yemen'den ayrılmak zorunda kaldı. 1950'de Avrupa ülkelerine altı ay süren bir seyahat gerçekleştirdi. Seyahat dönüşünde bir süre Beyrut'ta oturdu. Ardından doğuya yönelip Endonezya'ya kadar gitti ve yöneticilerle görüştü. Bu arada Mu'temer il'l-İslâmî'l-âlemî, Mu'temerü ulemâ'il-İslâm, Mu'temerü's-şuûbi'l-İslâmiyye'nin düzenlediği üç konferansın önemli simaları arasında yer aldı. Daha sonra Kahire'de ve Beyrut'ta yaşadı. Cezayir'in bağımsızlık hareketinde (1954-1959) etkili olan Versilânî, Türkiye'de iken 12 Mart 1959 tarihinde Ankara'da vefat etti. Memleketinde defnedilmeyi vasiyet ettiği halde yeni Cezayir yönetimi bunu kabul etmeyince Ankara'da toprağa verildi; 1987'de mezarı doğum yerine nakledildi. Pek çok makale ve araştırması bulunan Versilânî'nin en önemli eseri *el-Cezâ'irü's-s-şâ'ire*'dir (Beyrut 1375/1956). Çeşitli gazete ve dergilerde çıkan yazılarından meydana gelen eserde Arap dünyasının o dönemde içinde bulunduğu zor şartların yanı sıra Cezayir'de ve Kuzey Afrika'da Fransızlar'a karşı verilen mücadele, bu amaçla kurulan teşkilâtlarla dönemin meşhur simaları hakkında bilgiler yer alır. Eser 1930 ve 1940'lı yılların Cezayir millî

hareketi tarihi açısından büyük önem taşır.

BİBLİYOGRAFYA :

Âdil Nüveyhiz, *Mu'cemû a'lâmi'l-Cezâ'ir*, Beyrut 1400/1980, s. 340-341; Mâzin Salâh Hâmîd Mutabbekânî, *Cem'iyetü'l-'ulemâ'i'l-müslimîne'l-Cezâ'iriyîn ve devrühâ fi'l-hareketi'l-vañaniyyeti'l-Cezâ'iriyye*, Dimaşk-Beyrut 1408/1988, s. 110-112, 186-187, 225; George Rasi, *el-İslâmü'l-Cezâ'iri mine'l-Emîr 'Abdilkâdir ilâ ümerâ'l'l-cemâ'ât*, Beyrut 1997, s. 138, 175, 178; Ebû'l-Kâsım Sa'dullah, *Târihu'l-Cezâ'iri's-sekâfi*, Beyrut 1998, V, 498; VIII, 299-300; Ahmed el-Alâvine, *Nazarât fi kitâbi'l-A'lâm*, Beyrut 1424/2003, s. 100; Abdullah el-Akil, *Min a'lâmi'd-da'Ve ve'l-hareketi'l-İslâmiyyeti'l-mu'âşıra*, Beyrut 1429/2008, I, 397; II, 692-704, 1028; Ali Merhûm, "Me-vâkıf min cihâdi's-seşy' el-Fudayl el-Vertilânî", *eş-Şekâfe*, sy. 34, Cezayir 1976, s. 47-63.

İSMÂİL CERAN

VERSİLÂNÎ,**Hüseyin b. Muhammed**

(الحسين بن محمد الوثيلاني)

el-Hüseyin b. Muhammed Saîd
b. el-Hüseyin el-Versilânî
(ö. 1193/1779)

**Cezayirli Mâlikî fakihi,
mutasavvıf ve seyahatnâme müellifi.**

1125'te (1713) Cezayir'de Setîf (Stif) vilâyetine bağlı Benî Versilân'da (Benî Vertîlân) doğdu. Bir ulemâ ailesine mensuptur. Hayatını öğretime vakfeden babası Arap dili ve fıkıhta, dedelerinden Ahmed eş-Şerîf ise fıkıh ve tasavvufta derin bilgi sahibiydi. Yaygın rivayete göre nesebi Hz. Hüseyin'e kadar uzanır. Ataları Hicaz'dan Mağrib-i Aksâ'ya göç edip önce Tâfilât bölgesine, daha sonra Hammâdîler'in başşehri Bicây'e yerleşmişti. Versilânî öğrenimine Kur'an-ı Kerim'i ezberlemekle başladı. Babasından ve beldesindeki âlimlerden fıkıh ve Arap dili okudu. Ardından civar bölgelerdeki zâviye ve ilim merkezlerini dolaşarak öğrenimini sürdürdü. Bu sırada Şâzeliyye tarikatına intisap etti. Fıkıh ve dil bilimlerinde kendini geliştirdi. Onun zamanında Benî Versilân beldesi Yahyâ el-Hammûdî, Yahyâ İsâ ve Belkâsım b. Ali gibi âlimleriyle meşhurdu. Versilânî de burada ders ve vaaz verdi.

1153'te (1741) ilk hac seferine babası ile birlikte giden Versilânî, 1166 (1753) yılında ikinci defa hacca gitti. 1179'da (1765) üç yıl süren üçüncü hac yolculuğunu ailesinin yanı sıra çok sayıda âlim ve ileri gelen kişinin katılımıyla gerçekleştirdi. Bu yolculuğu esnasında Cezayir, Tunus, Trablusgarp, Mısır ve Hicaz'daki ulemâ ve meşâ-yihi ziyaret etti. Kahire'de Ali b. Hızır b.

Ahmed el-Amrûsî, Muhammed b. Sâlim el-Hifnî, Ahmed b. Hasan b. Abdülkerîm el-Hâlidî el-Cevherî, Hafîl b. Muhammed el-Mağribî, Ali b. Ahmed el-Adevî es-Sâidî ve Muhammed b. Muhammed el-Belidî gibi Ezher âlimlerinin ders halkalarına katıldı. Bu sırada Ezher'deki talebeleriyle cevherü'l-ferd (atom) hakkında münazaralar yaptı. Mısırlı çağdaşları Versilânî'nin ilminden ve dindarlığından övgüyle bahseder. Neticede Versilânî'nin ünü yayıldı ve yaşadığı şehir talebelerin akınına uğradı. Ramazan 1193'te (Eylül 1779) vefat eden Versilânî kendi beldesindeki Ânû köyüne defnedildi.

Versilânî'nin en önemli çalışması *Nüzhetü'l-enzâr fi fazli 'ilmi't-târih ve'l-aḥbâr (er-Rihletü'l-Versilâniyye)* adlı seyahatnâmesidir. 1182'de (1768) tamamladığı eserini talebesi Abdülkâdir es-Sagir'e yazdırmış ve hac seyahatlerindeki gözlemlerini bu eserde toplamıştır. Tarih ilminin önemine dair bir girişle başlayan seyahatnâmede müellif Cezayir'in, Mağrib, Tunus, Trablus, Mısır ve Hicaz'ın tarihini ve mimari, coğrafî, içtimâî, dinî ve fikrî yapısını ayrıntılı ve canlı bir anlatımla ele alır. Görüştüğü âlimlerin biyografilerine de yer verir. Versilânî, gözlemlerinin yanı sıra daha önceki coğrafya ve tarih kitaplarından da yararlanmıştı. Bununla birlikte muhtemelen eserini kontrol edemediğinden yer yer hatalar göze çarpar. *Nüzhetü'l-enzâr*'ın özelliklerinden biri de hac rehberi mahiyetinde olmasıdır. Kitapta hac güzergâhında yer alan ülkeler, uğranan yerler ve bu yerler arasındaki mesafeler titiz bir şekilde gösterilir. Hac kabilelerinin konak yerleri, su kaynakları, kuyular, yollarda karşılaşılan zorluklar anlatılır. Eserde yer yer İslâm tarihinden bahsedilir. Hac farızası ve hacıların ziyaret mekânları hakkında bilgi verilir, ayrıca hacıların ilgilendiren fikhî meselelere temas edilir. Cezayir halkıyla ilgili önemli bilgiler aktarılırken tarikat ve zâviyelerin içtimâî hayattaki rolü üzerinde de durulur. Eserde kahve, tütün ve müsinin hükmü gibi konular da yer alır; bu arada bölgelerin ekonomik durumu gösterilir. Kitap ilk defa Ali eş-Şennûfî ve Emîn el-Cerîdî tarafından Tunus'ta (1321), İbn Ebû Şeneb tarafından tahkik edilerek Cezayir'de (1326) ve Beyrut'ta (1394) yayımlanmıştır. Fuat Sezgin'in *Islamic Geography* serisi içinde (CXCI-CXCIII) yeniden neşrettiği eser (Frankfurt 1994) Kahire'de de iki cilt halinde basılmıştır (1429/2008). Kaynaklarda müellifin ayrıca pek çok şerh, hâşiye ve risâle yazdığı belirtilir (*Nüzhetü'l-enzâr*, neşredenin girişi, s. c-d).